

periódushoz tartozó 6. sír betöltéséből előkerült vékony bronzdrót talán huzalkarperec sérült maradványa. Ugyancsak a korábbi temetőperiódus emléke a 9. sír földjében lelt egytagú vascsat. Utóbbi tárgyat restaurálás előtti formájában csupán általánosságban keltezhetjük az Árpád-korra. Az ásatáson megfigyelt szuperpozíciók közül mindenképp kiemelendő még, hogy a 13. (14.) objektumtól délnyugatra megfigyelt téglafalalapozás alatt került elő a – valószínűleg a „soros” temetőperiódushoz tartozó – 17. sír, sajnos melléklet nélkül.

Az ásatásunkon feltárt jelenségek legvalószínűbb interpretációja a következő. A területen a legelső, emberi megtelepedésre azok a rendkívül lepusztult állapotban, másodlagos helyzetben előkerült, az őskoron belül alig keltezhető (bronzkor?) cserepek utalnak, melyeket a középkori objektumok betöltésében, illetve azok felett találtunk. Az őskori telep további részletei talán a homokbányától keletre lévő, feltáratlan területen rejtőznek. Kései avar kori telepre utal a 32. objektumban feltárt kerámia, illetve 3 tollú, jellegzetesen avar kori, nehéz vas nyílcsúcs. A magyar középkorban itt húzódo település legelső jelenségcsoportja minden bizonnyal az Árpád-kori soros temető volt. Az ásatás itteni területén e korzakhoz tartozó telepobjektumot nem találtunk. Ezt követte a 13. (14.) objektum, egy nagyméretű, enyhén ívelődő árok megásása, mellyel elpusztították a temető számos sírját. Keletkezésének és használatának ideje a 13. század végére és a 14. századra tehető.

Sajnos a homokbányászattal elpusztított területen állhatott az az épület, melynek védelmében az árkot, illetve falat létrehozták. Az egymásra rétegződött sírok alapján ez az épület minden bizonnyal egy templom lehetett. A falon belül téglalapú alapozását találtunk, de ennek értelmezése nehézségekbe ütközik. Templomalapként való meghatározása azért valószínűtlen, mert helyzete túlzottan is közeli az árokhöz. Esetleg valamilyen világi építmény maradványa lehet. Nívós épület közelségére utalhat az épületalapon túl feltárt terület déli sarkában egyéb, másodlagos helyzetben talált épületomladék rétegből származó ép, zöldmázás padlótegla is.

Az ároktól északra (13./14./ objektum) késő középkori telepjelenségeket tártunk fel, melyek a teleprészlet legkésőbbi jelenségei sorába tartoznak. Az árkon kívül előkerült településobjektumok leletei a 15. századra keltezhetők.

A leletanyag egésze ideiglenesen a mosonmagyaróvári Hansági Múzeumban van elhelyezve, s restaurálása részben megtörtént, illetve folyamatosan végzik.

Munkatársak: Paszternák István régész (MTA RI), Gyürki Edit restaurátor (Hansági Múzeum).

FIGLER ANDRÁS

155. Ivánca

(Fejér megye) Ró, Kö

Az Ivánca határában, a Dunától 60–80 méter távolságra fekvő római őrtoronyról először Marosi Arnold adott

hírt a Székesfehérvári Szemle 1934-es és 1935-ös számaiban. Az általa végzett régészeti kutatásokról dokumentáció nem maradt fenn. A Matrica–Intercisa limes szakasz közötti őrtornyot Visy Zsolt a 7. számmal látta el, de helyének pontos meghatározásában bizonytalanság mutatkozik.

1999. késő őszen szántás során köveket, kerámiát és embercsontokat fordított ki az eke. A leletbejelentésre Keszi Tamás és Pongrácz Zsuzsanna régészek, valamint Haraszi Gabriella restaurátor szállt ki a helyszínre. Az épülettörmelék (kőanyag és tegulatöredékek) az őrtoronyból származhatnak. A sírgödört nem lehetett már feltárni, de meg lehetett állapítani, hogy keletelt volt. Az erősen bolygatott csontvázak mellett mellékletet nem találtunk, de valószínűnek tartjuk, hogy a középkori település temetőjéből származhatnak. Ezek alapján feltételezzük, hogy a római torony alapjait a középkorban templom építésére használták fel, az előkerült emberi maradványok pedig a templom körüli temetőhöz tartoztak.

KESZI TAMÁS – PONGRÁCZ ZSUZSANNA

156. Ják, Bencés apátság

(Vas megye) Á, Kk, Kú

Az Országos Műemlékvédelmi Hivatal megbízásából folytattuk a módszeres régészeti feltárást Jákon, a bencés apátsági templom és a Szent Jakab kápolna közötti területen.

Ebben az évben a B 5., B 6., C 5., C 6., D 3., D 4., D 5., D 6., E 2., E 3., E 4., E 5. szelvényekben folyt a temető feltárása, az A 5–6. és az E 1–2. szelvényekben megvizsgáltuk a templomkert téglafalának alapozását.

A fent jelzett szelvényekben 199 sirt tártunk fel, így összesen 463 sír került feltárássra 1999. augusztus végéig.

A sírok betemetésének kora továbbra is változó: a 11. század elejétől kezdődik és az 1780-as évekig tart.

8 sirt keltezhetünk az Árpád-korba: a 323., 337., 338., 344., 346., 440., 452., és a 458. sirt. Mindegyik a Szent Jakab kápolna közelében, illetve a helyén lévő rotunda közelébe lett eltemetve.

A 323. sírban a felszedéskor a koponya alól 2 db kicsi ezüst S végű hajkarika került elő. Idősebb nő sírja volt ez, a hajkarikát fülbevalóként használták. A tarkó alatt 2 db nagyméretű bronz S végű hajkarika feküdt.

1999-ben a következő sírokban találtunk gyöngyös pártát:

274. sír: rossz állapotú, 278. sír: rossz állapotú, 279. sír: különlegesen hosszú ezüstözött párta, nagyon szép, rekonstruálható, 287. sír: gyöngyosoros párta, rekonstruálható, 301., 302. sír: bolygatott gyöngyös párták, 306. sír: rajz alapján rekonstruálható párta, 316. sír: különlegesen hosszú réz hajhálóval rendelkező gyöngyös párta, 351. sír: kevésbé bolygatott párta, 355., 367., 377., 383. sír: pártatöredékek gyöngyökkel, 390. sír: szórvány koponya gránátköves és flitteres töredékekkel, 400., 404., 407., 409. sírban talált pártatöredékek alapján a párta

rekonstruálható, a 416., 435., 441. sírban pártatöredékeket találtunk. Az ismertetett párták a 15–16. századba kelteznek e sírokat, és az eltemetett egyének mindegyike fiatal nő, legnagyobb részt gyermeklány. A pártákat Edőcs Judit és Kis Ernő Csaba rögzítette a helyszínen és vitte be a szombathelyi Savaria Múzeumba, ahol Edőcs Judit az Országos Műemlékvédelmi Hivatal megbízásából megkezdte a restaurálásukat, illetve a legépebbek rekonstrukcióját. A legépebbeket, legszebbeket a jáki Apáti házban nyíló kiállításon fogjuk bemutatni.

A sírok hozzávetőleges korszakokénti besorolása a következőképpen alakul: 14 db 15. századi, 20 db 16. századi, 12 db 15–16. századi (nehezen választható szét), 26 db 16–17. századi, 31 db 17. századi, 13 db 17–18. századi és 8 db 18. századba keltezhető sírt találtunk.

Ereklyetartó volt a 285. sírban, a 310. sírban 2 medál is volt az ereklyetartó mellett, a 364-ben 2 ereklyetartó volt, a 447. sírban a két ereklyetartó mellett egy medál is volt található. Medált találtunk a következő sírokban: 289., 297., 299., 333., 356., 357., 386., 434. A 430. sírban egy férfi nyugodott, akinek övcsatja és Sancta Maria feliratú medálja volt. Rózsafüzért találtunk a következő sírokban: 334., 359., (ez utóbbiban medál is volt egy bőr szütyő maradványa), a 366., 412., 423., 433. E sírok – a leletek alapján – 16–18. századiak.

Keresztet – rendszerint korpusszal – találtunk a 266., a 318., 324., 333., 371., 401., 461., sírban. Szív alakú medál volt a 296. és 433. sírban. Ezenkívül bronztű (302. sír), gyűrű volt található női sírokban (302., 287. sír) és női ruházathoz tartozó francia kapcsok, vállfűzőmaradványok, gombok (307., 331., 340., 350., 443. sír). A 365. sírban tűzgyújtásra szolgáló kovakövet találtunk.

Az 1999-ben feltárt sírok egy részében is megfigyelhető volt, hogy a szegycsont és a felette lévő bordák és csigolyák (a nyelőcső és gége környéke) elfeketedett. Ilyen a 265., 269., 280., 292., 309., 327., 333., 349., 353., 361., 389., 411., 437. és 270. sír. Ezek között 5 férfi van és 9 nő.

A szelvényekben délkelet felé haladva azt érzékeljük, hogy a temető keleti szélét kutatjuk. Ritkultak a sírok, a C 5. és a C 6. szelvényben főleg gyermeksírokat találtunk a temető késői periódusából. A C 5. szelvényben a C 6.-ba átnyúlóan nagyméretű hulladékgyödröt találtunk: –60–100 cm mélységig 13–14. századi csigavonalú díszű edénytöredékek, lábas láb, fül, mázas és mázatlan 15–16. századi kályhacsempék, koporsószegek, lópatkók voltak találhatóak, valamint ólomüveg szemek, állatcsontok, csizmapatkók és 15. századi lakat. Ez a hulladékgyödrök jelezte a temető végét. A következő – keleti – szelvényben (C 7.) – 110 cm mélységben elértük a bolygatatlan talajt és e szelvényben nem találtunk sírt. Úgy tűnik, egy érintetlen terület választotta el a temetőt a keletebbre levő kolostortól, és mi 1999-ben elértük ezt az elválasztó sávot. A templomkertet övező téglakerítés korának megállapítása céljából – törésvonal mentén – kitűztünk a DNy-i sarkon egy kis szelvényt a kerítés külső oldalánál. Ez az A 5–A 6. szelvény találkozásánál van. Az árok ásásakor 0–140 cm mélységből 17–18. századi

konyhai edénytöredékek (fedő, fazék, lábas fül és láb) került elő.

Egy másik szelvényt a Jakab kápolna DNy-i oldalánál, az F 1-E 1. szelvény találkozásánál ástunk. Ugyanilyen korú – 17. század végi–18. század eleji – edénytöredékek, kályhacsempék kerültek elő itt is. Úgy tűnik, a kerítést a 17. században, Felnay apát korában készítették.

Az ásatás befejezése után dózer segítségével visszatelettük a szelvényeket, lenyomtatva a földet. Kertészetiileg is rendeztük a területet, kavicssal fedtük a kerti utakat.

A régészeti leletanyagot beszállítottuk a szombathelyi Savaria Múzeumba. A leletek restaurálása 2000-ben folytatódik, és ebben az évben megkezdjük a leletek leltározását is.

A temető feltárását a Szent György templom északi oldalánál lehet folytatni, a déli oldalon feltehetően majd a kolostor kerül feltárássra.

Állandó munkatárs Pálvölgyiné Hajmási Erika (Savaria Múzeum). Munkatársak: K. Németh András, Botár István, Tóth Boglárka, Rácz Tibor, Füredi Ágnes, Orosz Krisztina, Rácz Miklós, Szende László, Stibrányi Máté és Berecz Barbara egyetemi hallgatók.

DR. VALTER ILONA – P. HAJMÁSI ERIKA

157. Jászkisér, határ

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) Kk

A Jászkisér–Tisasülyi út (még mielőtt az út egy nagy kanyarulattal D-i irányt vesz) és a Tisasülyi II. számú főcsatorna közti szakasz közepe táján, ismeretlen nevű dűlőben, az úttól kb. 500 m-re, egy digógödör D-i partjával érintkezve gázvezeték nyomvonalának 34,1–34,2 km-re között, 100 × 200 m-es területen kevés késő középkori, szórványos megtelepedésre utaló cserepet gyűjtöttünk.

A munkaárok kiásása után a profilokban értékelhető régészeti objektumot nem tudtunk megfigyelni.

DR. MADARAS LÁSZLÓ

158. Jászkisér, Rókás

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) Ó, Kk

Jászkisér Rókás nevű határrészén a településtől távol K-re, a 110. és a 159. főcsatorna által bezárt szögben, a 110. csatorna D-i partján 100 × 200 m-es felületen, a gázvezeték nyomvonalának 38,9–39,0 m-e között őskori és késő középkori leleteket találtunk. Mennyiségük szórványos megtelepedésre utal.

A munkaárok kiásása után a profilokban értékelhető régészeti objektumot nem tudtunk megfigyelni.

DR. MADARAS LÁSZLÓ

159. Jászszentlászló, Alsószentgyörgy, Újvári-föld

(Bács-Kiskun megye) Sza, I

Leletmentést végeztünk Jászszentlászló határában, ahol illegális homokbányászat során két emberi csont-